

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Кваліфікаційна робота з

теми:

**"ФОРМУВАННЯ ПРОСОДИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИЗАРТРІЄЮ"**

Виконала здобувачка 2 курсу
групи SoL1-M22z
ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
Анна ГУРБА

Керівник:
Олег ОПАЛЮК
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Олена БЄЛОВА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії
та спеціальних методик

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИЗАРТРІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Сутність поняття, загальна характеристика, причини виникнення дизартрії.....	6
1.2. Особливості просодичної сторони мовлення у дітей з нормотиповим та порушеним мовленнєвим розвитком	22
1.3. Механізм та структура порушень просодичної складової при дизартріях.....	25
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ СТАНУ ПРОСОДИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИЗАРТРІЄЮ.....	34
2.1. Обґрунтування методики вивчення просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.....	34
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	42
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЯ ПРОСОДИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ПОДОЛАННІ ДИЗАРТРІЇ.....	49
3.1. Організація корекції просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.....	49
3.2. Аналіз результатів дослідження.....	61
Висновки до розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі мовленнєві порушення все частіше зустрічаються в дитячих дошкільних закладах, в залежності від локалізації, від ступеня порушеної функції, від часу ураження та вираженості вторинних відхилень виділяють різні види та форми мовленнєвих порушень. До більш поширених відхилень в мовленні відносять дизартрію.

Дизартрія – це тяжке мовленнєве порушення, що характеризується порушенням звуковимови та просодичної сторони мовлення, через порушення іннервації голосового апарату. Це питання досліджували О. Боряк, Н. Гаврилова, В. Галущенко, А. Голуб, С. Конопляста, О. Мастюкова, О. Мілевська, Н. Пахомова, Т. Скрипник, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Ткач, М. Шеремет та ін. розглянули проблему формування просодичної сторони мовлення з практичного боку та описала методики колекційної логопедичної роботи.

Розвиток усного мовлення дітей з дизартріями дошкільного віку сьогодні в Україні залишається однією із найбільш складних та недостатньо вирішених логопедичних проблем. При дизартрії найбільше страждає вимовна сторона мовлення порушується артикуляція звуків, голосоутворююча функція, а також зазнає порушень сила голосу, темп, ритм, інтонація. Саме цей аспект в логопедії потребує всебічного дослідження та подальшого удосконалення методів формування просодичної сторони мовлення та методів діагностики на ранньому етапі.

Актуальність розглянутого питання сприяло вибору теми дослідження **"Формування просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією"**.

Об'єкт дослідження: порушення просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

Предмет дослідження: формування просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

Мета дослідження: розробити методику формування просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні **завдання:**

1. Провести аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми дослідження.

2. Вивчити стан просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

3. Розробити методику формування просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

4. Провести якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз науково-методичної літератури, порівняння методик та програм логопедичної корекції, класифікація отриманої інформації, узагальнення отриманих результатів в ході експерименту; практичні: спостереження за дітьми з дизартрією, порівняння показників корекційного впливу від початку логопедичної роботи та після його закінчення, експериментальне дослідження; статистичні: якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дослідження

База дослідження: дослідження проведено на базі Хмельницького закладу дошкільної освіти № 26 "Кульбабка"; Хмельницького закладу дошкільної освіти №57 "Перлинка"; Хмельницького закладу дошкільної освіти № 47 "Дзвіночок" Хмельницької міської ради Хмельницької області.

Експериментальна вибірка: в дослідженні брали участь 18 дітей дошкільного віку з дизартрією (характеристика стану мовленнєвого розвитку взята з логопедичних карток дітей). Вік респондентів 5-6 років.

Теоретичне значення: роботи полягає в розширеному та поглибленому вивченні проблеми просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

Практична значущість даного дослідження полягає в тому, що у дослідженні представлено методику діагностики і корекції порушень просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією. Матеріали дослідження можуть бути використані в практичній роботі вихователя, логопеда ЗДО та батьками, що виховують дітей з дизартрією.

Апробація результатів дослідження. Матеріали роботи висвітлені на звітній науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Основні теоретичні положення відображені в публікації "Особливості формування просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією".

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз результатів дослідження просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Формування просодичних компонентів мовлення в дошкільному віці при дизартрії передбачає розвиток соціалізаційної поведінки, комунікативних навичок спілкування. Логопедична робота передбачає корекцію рухливості гортані, її активізації, нормалізації функції дихання, функціональні тренування для розвитку сили та висоти голосу, тембру та дикції, закріплення навичок голосоутворення.

Дослідивши наукових джерел з теми формування просодичних компонентів мовлення, проаналізували загальну класифікацію мовлення дітей з дизартрією та виділили особливості проявів. Дизартрію класифікували різні вчені та дослідники за локалізацією, ступенем розуміння мовлення та за проявами.

Вивчивши розвиток просодичної сторони мовлення ми дізналися про особливості формування темпо-ритмічної сторони мовлення та мелодико-інтонаційної систем, розглянувши їх в період онтогенезу. Виділили вплив порушення мовлення на розвиток комунікативної сфери дитини.

Розглянувши та проаналізувавши методики формування просодичної сторони мовлення у дошкільників з дизартрією та корекції мовленнєвих порушень, ми виділили основні етапи корекційно-логопедичної роботи та особливості формування темпу, ритму, сили та висоти голосу.

2. За даними вивчення стану просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією ми зупинились на вивченні мимічної та загальної моторики у даної категорії дітей та отримали наступні результати. У процесі вивчення мимічної моторики дітей дошкільного віку з дизартрією

нами встановлено, що завдання «Наморщити лоба» виконали 20% дітей дошкільного віку з дизартрією, завдання «Насупитися» виконали – 21,4 % дітей, завдання «Примружити очі» – 14,2 %, завдання «Наморщити ніс» – 14,3%, завдання «Надути щоки» – 10%. Отже, нами встановлено, що найскладнішою вправою для дітей дошкільного віку з дизартрією було завдання «Надути щоки», його виконали лише 10% обстежуваних дітей. А найлегшим було завдання «Насупитися» його виконали 21,4 % дітей.

Надалі вивчали загальну моторику у дітей дошкільного віку з дизартрією. Нами встановлено, що виконали завдання «Стій на одній нозі (ліва, права)» 3,8 % дітей дошкільного віку з дизартрією, завдання «Стрибати на двох ногах із просуненням уперед» виконали – 21,4 % дітей, завдання «Підкидай та лови м'ячі» – 26,6 %, завдання «Ходимо на місці» – 25,0%, завдання «Ходьба сходами (до гори та до низ)» викликала значні труднощі у дітей з дизартрією, нами не встановлено жодної дитини яка б виконала це завдання (0%).

У процесі вивчення артикуляційної моторики (статичні вправи) нами встановлено, що виконали завдання «Пташення» 20,0 % дітей дошкільного віку з дизартрією, завдання «Опустити нижню губу до низу» виконали – 23,6 % дітей, завдання «Підняти верхню губу до гори» – 20,0 %, завдання «Голочка» – 6,6%, завдання «Лопаточка» – 25,0 %, завдання «Змійка» – 33,3 %. Отже, нами встановлено, що найскладнішою вправою для дітей дошкільного віку з дизартрією було завдання «Голочка», його його виконали 6,6 % дітей з дизартрією. А найлегшим було завдання «Лопаточка» його виконали 25,0 % дітей.

А виконуючи динамічні вправи нами встановлено, що завдання «Посмішка-трубочка» 33,3 % дітей дошкільного віку з дизартрією, завдання «Смачне варення» виконали – 40,0 % дітей, завдання «Щітка» – 20,0 %, завдання «Конячка» – 15,4%, завдання «Гойдалка» – 9,7 %.

Отже, за результатами констатувального експерименту нами встановлено, що діти дошкільного віку з дизартрією потребують допомоги та корекційно-розвивальної роботи над загальною та артикуляційною моторикою, що приведе до покращення просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

3. Надалі нами розроблена методика формування просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією. І за результатами роботи ми провели порівняння даних констатувального та формувального експерименту.

За результати порівняння даних вивчення мимічної моторики дітей дошкільного віку з дизартрією до та після формувального експерименту. Виконали завдання «Наморщити лоба» до формувального експерименту 20% дітей дошкільного віку з дизартрією, а після формувального експерименту – 25,0% дітей. Завдання «Насупитися» до формувального експерименту виконали – 21,4 % дітей, а після формувального експерименту – 26,6% дітей. Завдання «Примружити очі» до формувального експерименту виконали – 14,2 %, а після формувального експерименту – 31,25% дітей. Завдання «Наморщити ніс» до формувального експерименту виконали – 14,3%, а після формувального експерименту – 33,3% дітей. Завдання «Надути щоки» до формувального експерименту виконали – 10,0%, а після формувального експерименту – 18,75% дітей. Отже, нами встановлено, що найскладнішою вправою для дітей дошкільного віку з дизартрією до формувального експерименту було завдання «Надути щоки», його виконали лише 10% обстежуваних дітей. А найлегшим, до формувального експерименту було завдання «Насупитися» його виконали 21,4 % дітей.

За результатами оцінки загальної моторики дітей дошкільного віку з дизартрією нами встановлено, що виконали завдання «Стій на одній нозі

(ліва, права)» до формувального експерименту 3,8 % дітей дошкільного віку з дизартрією, а після формувального експерименту – 28,5 %. Завдання «Стрибати на двох ногах із просуненням уперед» виконали завдання до формувального експерименту – 21,4 % дітей, а після формувального експерименту – 40,0 % дітей. Завдання «Підкидай та лови м'ячі» до формувального експерименту виконали – 26,6 % дітей, а після формувального експерименту показники не змінилися. Завдання «Ходимо на місці» до формувального експерименту виконали – 25,0%, а після формувального експерименту – 26,6 % дітей. Завдання «Ходьба сходами (до гори та до низ)» викликала значні труднощі у дітей з дизартрією, нами не було встановлено жодної дитини яка б виконала це завдання (0%) до проведення формувального експерименту, а після формувального експерименту результат значно покращився і це завдання виконали – 44,0 % дітей.

За результатами вивчення артикуляційної моторики (статичні вправи) у дітей дошкільного віку з дизартрією до та після формувального експерименту нами встановлено, що виконали завдання «Пташеня» до формувального експерименту 20,0 % дітей дошкільного віку з дизартрією, а після формувального експерименту – 23,1 %. Завдання «Опустити нижню губу в низ» виконали до формувального експерименту – 23,6 % дітей, а після формувального експерименту – 30,8 % дітей. Завдання «Підняти верхню губу до гори» до формувального експерименту виконали – 20,0 % дітей, а після формувального експерименту – 35,7 % дітей. Завдання «Голочка» до формувального експерименту виконали – 6,6%, а після формувального експерименту – 12,5 % дітей. Завдання «Лопаточка» до формувального експерименту виконали – 25,0 %, а після формувального експерименту результат значно покращився і це завдання виконали – 33,3 % дітей. Завдання

«Змійка» до формувального експерименту виконали – 33,3 %, а після формувального експерименту – 7,7 % дітей.

За результатами вивчення артикуляційної моторики (динамічні вправи) у дітей дошкільного віку з дизартрією до та після формувального експерименту нами встановлено, що виконали завдання «Посмішка-трубочка» до формувального експерименту 33,3 % дітей дошкільного віку з дизартрією, а після формувального експерименту – 35,3 %. Завдання «Смачне варення» виконали до формувального експерименту – 40,0 % дітей, а після формувального експерименту – 28,6 % дітей. Завдання «Щітка» до формувального експерименту виконали – 25,0 % дітей, а після формувального експерименту – 15,4 % дітей. Завдання «Конячка» до формувального експерименту виконали – 15,4 %, а після формувального експерименту – 35,3 % дітей. Завдання «Гойдалка» до формувального експерименту виконали – 9,7 %, а після формувального експерименту результат значно покращився і це завдання виконали – 16,0 % дітей.

Таким чином, за результатами аналізу матеріалів формувального експерименту ми спостерігаємо позитивну динаміку, що пояснюється зниженням тону м'язів та покращенням просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією.

Проведене нами дослідження не претендує на повне вирішення проблеми формування просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією. Подальшої розробки потребують питання визначення критерій, показників, шкали оцінювання рівнів сформованості та корекції просодичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку з урахуванням форм дизартрії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багмут А., Бровченко Т.О., Борисюк І.В., Олійник Г.П. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. К., 1994. С.125.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.:Академія, 2004. 344 с.
3. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 216с.
4. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. *Монографія*. К.:Видавничий Дім «Слово», 2004. 376 с.
5. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. *Дошкільне виховання*. 1999. №6. С. 3-5.
6. Боряк О. В. Корекція просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки : дис. канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2012. 314 с.
7. Гаврилов О. В., Левицький В. Е, Гаврилова Н. С. Теоретичні підходи до гендерного аспекту виховного процесу в контексті спеціальної освіти. *Корекційна педагогіка Науковий часопис*, 2021. Випуск 41. С.5-12.
8. Гаврилова Н.С. Класифікації порушень мовлення. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна: у 2 ч. за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2012. Вип. XXI, частина 1. С. 143-157.
9. Гаврилова Н.С. Нейропсихологічна структура та механізми порушення фонематичних процесів у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: соціально-педагогічна. За ред. О.В. Гаврилова, В.І.Співака. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Випуск XV. С. 85-92.

10. Гаврилова Н.С. Порухення фонологічного боку мовлення у дітей. *Монографія*. Кам'янець Подільський: ТОВ "Друк Сервіс, 2011. 284 с.
11. Гаврилова Н.С. Прийоми формування правильної вимови фонем у дітей. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. За ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2012. Вип. III. С. 189-199.
12. Гавриш Наталія Василівна. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.02. Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. К., 2002. 438 с.
13. Галущенко В.І. Аспекти активізації корекційної роботи з розвитку психомовленнєвої та моторної сфери у дітей з дизартричними розладами. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Збірник наукових праць. за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Вип. VI. В 2-х т., том 2. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори 2006, 2015. С. 234-239.
14. Галущенко В.І. Дослідження ритмічної здатності у дітей зі стертою формою дизартрії. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету*. Серія «Соціально-педагогічна». за ред.: О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2008. Вип. VIII. С.166-171.
15. Гандзюк С. Логоритміка – система рухових вправ. *Дошкільне виховання*. №1. 2012. С. 28.
16. Гандзюк С.П. Весела логоритміка. Методичний посібник. Нетішин, 2009. 85 с.
17. Гогольова Л.А. Логоритміка у дитячому садку. Ярославль: Академія розвитку, 2006. 120 с.
18. Голуб А.В. Історичний аспект проблеми дизартрії (хронологізація. Перший та другий періоди). *Збірник наукових праць Кам'янець-*

- Подільського університету Івана Огієнка*. Сер.: Соціально-педагогічна. – 2013. Вип. 22(1). С. 30-40.
19. Голуб А.В. Узагальнені результати впровадження інноваційного підходу до корекції усного мовлення дітей старшого дошкільного віку при дизартрії. *Логопедія*. За ред. М.К. Шеремет. К.,: ДІА, 2018. № 12. С. 19-23.
 20. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.:Либідь, 1997. 373 с.
 21. Гопіченко О.М. Диференціація голосних та приголосних звуків на логопедичних заняттях із дітьми. *Педагогіка та методика спеціальні: [збірник наукових праць]*. К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова., 2000. С.3-7.
 22. Грищенко В.І., Щербина М.О., Мерцалова О.В. Актуальні проблеми сучасної перинатології. *Медична наука*. Чернівці, 2001. Буковинський мед. вісник. 2001. № 2-3. С. 3-7.
 23. Денисенко С. Лінгвістичні словники та термінологія в порівняльних дослідженнях фразеології. *Проблеми української термінології*». 2010. С.33-35.
 24. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.]; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
 25. Забара О.В. З історії виникнення логопедичної ритміки. *Логопед*. 2012. №10. С. 8-15.
 26. Зінько С. Критерії відбору текстів для сприймання учнями на слух. *Укр. мова і літ. в шк.* 2000. №4. С.11-15.
 27. Конопляста С.Ю. Актуальні проблеми мовленнєвого розвитку дітей з вродженою піднебінною патологією в системі їх комплексної реабілітації. *Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету*.

- Серія соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2006. Вип. VI. С. 309-312.
28. Конопляста С.Ю. До проблеми розвитку і реабілітації дітей-інвалідів з вродженою піднебінною патологією. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі*: наук.-метод. зб. К.: Наук. світ, 2005. С. 327-330.
29. Конопляста С.Ю. Загальні підходи до корекції порушень психомовленнєвого розвитку у дітей дошкільного віку. *Діти з обмеженими можливостями. Проблеми та перспективи навчання та виховання*: зб. наукових праць. Слов'янськ, 1999. С. 84-89.
30. Конопляста С.Ю. Психолого-педагогічне вивчення дітей з вадами мовлення. *Удосконалення підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні*: зб. наукових праць. К.: УДПУ імені М.П. Драгоманова, 1997. С. 112-117.
31. Конопляста С.Ю. Психолого-педагогічні основи комплексної корекції мовленнєвого розвитку дітей з риналолією : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня пед. наук: спец. 13.00.03 "Корекційна педагогіка". К., 2010. 46 с.
32. Конопляста С.Ю., Галущенко В.І. Розвиток сенсомоторного рівня мовленнєво-рухової організації у дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією. *Логопедія : науково-методичний журнал*. 2013. № 4. С. 44-50.
33. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. *Логопсихологія*: навч. Посіб.; за ред. М.К. Шеремет. Київ:Знання, 2010.293 с.
34. Конопляста, С.Ю., Синиця А.О. Дизартрія у систематиці мовленнєвих порушень (сучасний погляд). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 66. С. 111-116.

35. Крутій К.Л. Можливості формування мовної особистості у дошкільному віці. *Дошкільна освіта*. Запоріжжя, 2003. № 1. С.32-38.
36. Літературний матеріал для логопедичної роботи. Збірка мовного матеріалу. Донецьк: ОППО, 2000. 215 с.
37. Літовченко О.В Концепція запобігання розвитку залежних форм заїкання у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. № 15. С. 168-181.
38. Літовченко О.В. До проблеми розробки концептуальної моделі логопедичної роботи. *Дефектологія*. № 4. К.: Педагогічна преса, 2009. С. 37-39.
39. Любан-Плоцца Б., Побережна Г.І. Музика і психіка. К: "АДЕФУкрaina". 2002. 200 с.
40. Марченко І.С. Напрями формування рухової сфери у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. *Дефектологія*. 2007. N 2. С. 46-48.
41. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. ред. Г.В. Беленька, О.А. Паловіна, І.В. 86 Кондратець; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна, К.І. Волинець та ін. К.: ТОВ «АКМЕ ГРУП», 2021. 568 с.
42. Методичні рекомендації щодо проведення уроків ритміки у допоміжній школі. Упоряд. Тихоніна Т.А., В.А.Ліпа. К.: РУМК, 1993. 86 с.
43. Миронова С.П. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.
44. Мілевська О.П. Логогімнастика: методичні рекомендації. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори – 2006», 2019. 52 с.
45. Мілевська О.П. Організаційні аспекти проведення фонематичної гімнастики як логотерапевтичної технології. Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи : Матеріали

- міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20-21 листопада 2020 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С.153-157.
46. Мілевська О.П. Теоретико-методичний аналіз логотехнологій з формування ритмічних умінь у дошкільників. The XXIV International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice», June, 21-24 , 2022, Madrid, Spain. P. 387-39.
47. Мілевська О.П., Тацакович О.М Характеристика диспраксій у дітей з дизартричними порушеннями: міждисциплінарний підхід. Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: зб. наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (3-4 грудня 2021 р., м. Київ). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2021. С. 52-56.
48. Московченко М.О., Зелінська-Любченко К. О. Корекція заїкання у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (15 лютого 2019 року, м. Суми). С. 88-90.
49. Найдич В.М., Конюк Л.І. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. *Логопед.* 2014. №3. С. 28-30.
50. Овчиннікова Т.С., Федорович Л.О. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі. *Методичний посібник для логопедів, учителів, вихователів і музикальних керівників загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів.* За наук. ред. Л.О. Федорович. Кременчук : Християнська Зоря, 2009. 88 с.
51. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії. Посібник для вчителів. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2001. 224 с.
52. Пахомова Н.Г. Актуальні проблеми спеціальної освіти: навч. посіб. Полтава: АСМІ, 2018. 329 с.
53. Пахомова Н.Г. Стан комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими вадами мовлення. *Зб. наук. праць Кам'янець-*

- Подільського державного університету. Сер. Соціально-педагогічна. за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співак. Кам'янець-Подільський, 2007. Випуск VII. С.223-225.*
54. Пахомова Н.Г. Умови формування мовленнєвої компетенції у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією. Теорія і практика сучасної логопедії. Вип. 2. Київ, 2005. С. 69-74.
 55. Пахомова Н.Г. Формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією. Науковий часопис Національного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ: НПУ. 2008. Вип. 9 : До 175-річчя НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 90-93.
 56. Побережна Г.І. Музика в дитячій душі. К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. 80 с.
 57. Ревуцька О.В. Дидактичний аналіз словотворчої роботи та її місце в підручниках з української мови для молодших школярів з тяжкими вадами мовлення. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). № 4. Бердянськ: БДПУ, 2005. С.172-184.
 58. Рібцун Ю.В. До питання диференційної діагностики дислалії та мінімальних проявів дизартрії. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова: зб. наук. пр. № 21. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. С. 226-230.
 59. Рібцун Ю.В. Мелодії кольорових звуків. Фонетико-фонематична компетентність дошкільника : альбом для ігор-занять із дітьми 5-6 років. К., 2014. 210 с. (Серія „Мовленнєва полікомпетентність дошкільника”). URL: http://logoped.in.ua/wp-content/uploads/2018/01/Melodii_Ribtsun.pdf
 60. Рібцун Ю.В. Характеристика фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із ФФНМ. Український логопедичний вісник: зб. наук. пр. Вип. 2. 2011. С. 36-53.

61. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: посіб. для батьків і педагогів: Програма навчання в дит. садку. К.: Школа, 2001. 48 с.
62. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей К.: Радянська школа 1991 URL: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/logopediya_dyslaliya.pdf
63. Светік М.І. Диференційна діагностика дітей зі стертою формою дизартрії. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Серія «Педагогічні науки». Вип. 33. С. 168-171.
64. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник . К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. Частина I. 224 с.
65. Соботович Є.Ф. Вибрані праці з логопедії; уклад. В. В. Тищенко, Є. Ю. Линдіна. К : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 305 с.
66. Соботович Є.Ф. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку. *Дефектологія*. 2002. №1. С. 2-7.
67. Сухар В.Л. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років. Х.: Вид-во «Ранок», 2011. 160 с.
68. Тарасун В.В. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: СПб наукових праць. К.: Університет "Україна", 2004. 448 с.
69. Тарасун В.В. Логодидактика: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. 348 с.
70. Тарасун В.В. Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку дошкільного навчання: діагностика і формування. Монографія. К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 299 с.
71. Тарасун В.В. Психолого-педагогічні основи превентивного навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку: автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». К., 1999. 56 с.

72. Тарасун В.В. Психолого-педагогічні основи превентивного навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку: Аторефер. дис... док. пед. наук. К., 1999. 57 с.
73. Тарасун В.В. Формування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи. Дефектологія. 2007. № 4 С. 3-11.
74. Тищенко В.В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення. *Теорія та практика сучасної логопедії: Зб. наукових праць: Вип. 4.* К.: Актуальна освіта, 2007. С. 3-18.
75. Тищенко В.В. Перспективи вивчення особливостей пізнавальної та мовленнєвої діяльності дітей з ДЦП. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації.* Суми, 2012. С. 53-56.
76. Тищенко В.В. Формування інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності у розумово відсталих дошкільників: дис...канд.пед.наук: 13.00.03 «Корекційна педагогіка». К., 1999. 225 с.
77. Тищенко В.В., Рібцун Ю.В. Як навчити дитину правильно розмовляти: Від народження до 5 років: Поради батькам. К.: Літера ЛТД, 2006. 128 с.
78. Ткач О.М. Аналіз голосових та поведінкових реакцій як складової до мовленнєвого розвитку дітей раннього немовлячого віку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 17.* За ред. В.В. Нечипоренко. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А.С., 2021. С. 144-149.
79. Ткач О.М. Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення. *Монографія.* Кам'янець-Подільський: ПП «Аксиома», 2019. 356с.
80. Ткач О.М. Особливості засвоєння словотвірних засобів дітьми з комплексними порушеннями розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології:* наук. Журнал. голов. ред. А.А. Сбруюва. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. № 7 (101). С. 308-318.

81. Ткач О.М. Використання логопедичного масажу для корекції дизартрії. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 10.3 за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. С. 43-55.*
82. Трофименко Л.І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: Навчально-методичний посібник. К: 2014. 72 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/8723/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BE%D1%81%D1%82.%20%D0%A2%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%202014.pdf>
83. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/10502/1/Trofimenko5.pdf>
84. Тубичко Ю.О. Комплексна корекція порушень мовленнєвого розвитку а дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4909/1/Tubychko%20Julia%20Alexander.pdf>
85. Федорович Л.О., Пищалка Я.О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС»ЛТД, 2009. 288 с.
86. Чекан О.І. Теоретичний аспект дослідження просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Педагогіка. Соціальна робота. гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Говерла, 2019. Вип. 2 (45). С. 228-232.*
87. Чеснокова Л.В. Золотарьова О.І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 160 с.

88. Шабутін С.В., Хміль С.В., Шабутіна І.В. Зцілення музикою. Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 192 с.
89. Шавкуненко М.Д. Корекція дизартричних розладів у дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти*: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.), Т.Ю. Маркіна, Л. Є. Перетяга]. Харків: ХНПУ, 2020. С. 342-346.
90. Шеремет М.К. Логопедія: підручник. Вид. 3-тє, перер. та доповн. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с
91. Шеремет М.К. Особливості формування мовлення у слабочуючих дітей: Методичні рекомендації. К.: ІЗМН, 1996. 74 с.
92. Шеремет М.К., Мартиненко І.В. Хрестоматія з логопедії: навчальний посібник.К.: КНТ, 2006. С. 64-81.
93. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): навч. посіб. К., 2009. 160 с.
94. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей, що мають вади мовлення. Харків: 1999. 126 с.